

KRŠĆANSKE TEME U SUVREMENIM ČITANKAMA ZA HRVATSKI JEZIK U OSNOVNOJ ŠKOLI

Ivana Odža

Filozofski fakultet
Sveučilište u Splitu
iodza@ffst.hr

UDK Ivana Odža
27:37.018.44
27-184.2:821.163.42
821.163.42+343.625:351.751
27-526.6:373.3808.51:27-1/-9
<https://doi.org/10.34075/cs.60.1.2>
Izvorni znanstveni rad
Rad zaprimljen 4/2024.

Sažetak

U radu se istražuje zastupljenost kršćanskih tema i pristup njihovoj interpretaciji u čitankama za Hrvatski jezik u osnovnoj školi. Analiziraju se čitanke četiriju hrvatskih izdavačkih kuća. Polazi se od tvrdnje da je kršćanski identitet oblikotvorni dio hrvatske književnosti i kulture te da bi, u skladu s tim, trebao biti trajno prepoznat i njegovan kao religijska i kulturološka pojava. Teorijski pristup oslanja se na spoznaje o kulturnome identitetu, njegovu značenju i oblikovanju u prostoru političke moći, što se odražava i u obrazovnome sustavu.

Istraživanje pokazuje da se kršćanski identitet u čitankama za Hrvatski jezik u osnovnoj školi ponajviše odražava u tekstovima povezanim s dvama najvećim kršćanskim blagdanima, Božićem i Uskrsom. Pristupa im se na dva načina: (1) naglašavanjem njihova kršćanskoga (katoličkoga) karaktera i (2) sekularističkim pristupom koji kršćanska obilježja stavlja u drugi plan, ističući općeljudski karakter kršćanskih blagdana. Oprečnost takvih pristupa u čitankama materinskoga jezika upućuje na nejasno artikulirane odrednice hrvatskoga kulturnoga i književnoga identiteta, odnosno na zanemarenost njegove kršćanske komponente.

Ključne riječi: čitanka, kršćanstvo, kulturni identitet, nastava Hrvatskoga jezika

UVOD

Hrvatska je književnost važan čimbenik u izgradnji i očuvanju hrvatskoga kulturnoga identiteta, a odnos prema vlastitoj književnoj baštini izgrađuje se najviše unutar obrazovnoga sustava pa je on važan posrednik u oblikovanju identitetskih politika. Na to ukazuju

brojne polemike o estetskoj i pedagoškoj ulozi dječje književnosti.¹ Kršćanski je identitet oblikotvorni dio hrvatske književnosti i kulture te bi ga, u skladu s time, trebalo trajno njegovati, ne samo kao religijsku, nego i kao kulturološku pojavu. Usprkos toj samorazumljivoj tvrdnji, nameće se pitanje želi li se kršćanski identitet, bez obzira na njegovu uočljivu ulogu u hrvatskoj književnosti, naglasiti, osporiti ili se pak želi poticati ravnodušnost prema njemu. U ovome radu na to će se pitanje pokušati odgovoriti analizom čitanaka za Hrvatski jezik u osnovnoj školi.

U teorijskome dijelu rad se oslanja na spoznaje o kulturnome identitetu i njegovu oblikovanju u prostoru političke moći, u čemu je značajan posrednik obrazovni sustav. U istraživačkome dijelu rada analiziraju se čitanke za Hrvatski jezik u osnovnoj školi četiriju hrvatskih izdavačkih kuća. Čitanke su usklađene s *Cjelovitom kurikulumom reformom*.² Analiziraju se u odnosu na dva kriterija: (1) zastupljenost tekstova kršćanske tematike te (2) metodički pristup njihovoj interpretaciji. Cilj je istraživanja zaključiti o značaju kršćanskoga identiteta u nastavi Hrvatskoga jezika, odnosno o ulozi kršćanskoga identiteta u kreiranju hrvatskoga (kulturnoga) identiteta.

1. KRŠĆANSKI IDENTITET U PERCEPCIJI SUVREMENOGA HRVATSKOGA I EUROPSKOGA KULTURNOGA IDENTITETA

Hrvatska je književnost kao odraz ukupne kulturne slike hrvatskoga etničkoga prostora od svojih početaka u cjelini snažno obilježena kršćanstvom (katoličanstvom). Kršćanstvo je neodvojivi dio hrvatskoga nacionalnoga, književnoga i kulturnoga identiteta jer je ukorijenjeno u politički i kulturni život od samih početaka, a ukupnost je hrvatske književnosti nemoguće razumjeti bez priznavanja i poznavanja kršćanskoga utjecaja.³ Kršćanstvu se, stoga, pristupa ne isključivo kao religijskoj nego i kao kulturološkoj činjenici

¹ Usp. Dubravka Težak, Književnost kao izvorište odgojnih vrijednosti, *Dijete i društvo* 9 (2007.), 2, 401-417, Stjepan Hranjec, Razine divergencije između modernosti i pouke u dječjoj književnosti, *Ogledi o dječjoj književnosti*, Alfa, Zagreb, 2009., 30-40, Marijana Hameršak i Dubravka Zima, *Uvod u dječju književnost*, Leykam international d. o. o., Zagreb, 2015, 21-29.

² Usp. <http://www.kurikulum.hr/>.

³ Budak tako, među sedam odrednica koje većina doživljava značajnim dijelom hrvatskoga identiteta, izdvaja i „pripadnost kršćanstvu, odnosno katoličanstvu (uz određenu toleranciju drugih oblika kršćanstva, pa čak i drugih religija: islama i židovstva)“. Usp. Neven Budak, Hrvatski identitet između prošlosti i moderni-

neizostavnoj u oblikovanju hrvatskoga kulturnoga identiteta. Ipak, usprkos tako samorazumljivome zaključku, kršćanstvu kao dijelu kulturnoga identiteta ne pristupa se beskompromisno. Ukazat će se na to osvrtno na nekoliko suvremenih istraživanja koja podjednako prepoznaju problem, iako se prema njemu ne postavljaju jednako. Analizirajući statističke podatke iz knjige Josipa Balobana, Gordana Črpića i Josipa Ježovite *Vrednote u Hrvatskoj od 1999. do 2018. prema European Values Study*, Dario Škrlec navodi da religija i povjerenje u Crkvu gube značajno mjesto u sustavu vrijednosti Hrvata, iako se većina izjašnjava vjernicima.⁴ Razloge tomu moguće je tražiti i u 50-godišnjem pokušaju prekida kršćanskoga (književnoga) kontinuiteta u Hrvata.⁵ Suvremene društvene tendencije koje podrazumijevaju i odnos prema kršćanstvu, sažeto je objasnio Oliver Jurišić:

„Kršćanski identitet u najširem kontekstu označava prije svega, čini se, kulturni identitet. Sudeći prema raspravama oko ustava Europske unije i izbacivanja bilo kakvog spominjanja kršćanstva u tom kontekstu, išlo se za tim da se kršćanski identitet koji je u kulturnom smislu konstitutivan za europsku kulturu zamijeni nekom inačicom ‚europskog‘ identiteta koji još uvijek ne postoji. Tražilo se i još se uvijek traži prije svega jedna kulturološka zamjena kršćanskog identiteta nekim drugim ‚hibridnim‘ identitetom koji bi uključivao i ono o čemu kršćanstvo već govori. To su recimo govor o osobi, pojedincu, slobodi, ali bez govora o kršćanstvu. U tom kontekstu postoji sukob unutar samog kršćanskog identiteta između zastupnika ideje kako je kršćanski identitet nužan za razumijevanje europskog čovjeka i onih koji smatraju kako je kršćanski identitet samo jedna od pojava kulture koja treba biti nadomještena nekom novom kulturom.“⁶

Anya Topolski⁷ također navodi kako suvremena Europa izbjegava religijske konotacije u oblikovanju svoga identiteta, osobito

teta, *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010., 7.

⁴ Usp. Dario Škrlec, *Religioznost i kršćanski identitet u vrijednosnom sustavu hrvatskoga društva*, diplomski rad, Fakultet hrvatskih studija, Zagreb, 2022. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/hrstud%3A2850/datastream/PDF/view>.

⁵ Usp. Sanja Nikčević, *Istina i laži o kanonu ili kako smo zbog sujetonazora izgubili pravo na lijepo/dobro/sveto u umjetnosti*, Citadela libri, Zagreb, 2021., 31-32., 71-94, Berislav Majhut, *Na Titonicu. Hrvatska dječja književnost u razdoblju socijalističke Jugoslavije*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2022.

⁶ Oliver Jurišić, *Hrvatski i katolički identitet*, 2019. <https://www.vjeraidjela.com/krcscanski-i-katolicki-identitet/>.

⁷ Anya Topolski, A Genealogy of the ‚Judeo-Christian‘ Signifier: A Tale of Europe’s Identity Crisis, *Is there a Judeo-Christian Tradition?*, 267-283. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110416596-015/html?lang=en> (6. 2. 2024.).

judeokršćanske, pa judeokršćansko europsko identitetsko određenje ne uvrštava u ustav Europske unije⁸. Iz toga je jasno vidljiva suvremena europska orijentacija. S druge strane, isto ukazuje i na važnost judeokršćanstva za Europu. Kazujući da izostaju analize diskurzivnoga odnosa između europske konstrukcije nadnacionalnoga identiteta simbolički ukorijenjene u judeokršćanskoj tradiciji i islamofobije,⁹ Topolski nesvjesno priznaje judeokršćanske temelje, iako ne vidi njihovu mogućnost povezivanja s drugim religijama, već zagovara tezu o binarnim identitetima kao o poligonu za isključivanje drugih. Rješenje vidi u odbacivanju binarnih identiteta koji tobože izazivaju razdor i strah umjesto nade.¹⁰

Iako je kršćanska poruka univerzalna, Marijan Jurčević¹¹ govori da se na početku 21. stoljeća našla u novim okolnostima. Kršćanstvu se, s jedne strane, nudi veća mogućnost za naviještanje evanđelja, ali su u velikoj opasnosti tradicijom utvrđeni obrasci, „okoštali i petrificirani kalupi unutar vjerovanja i kulture“, osobito kod malih naroda i kultura. Autor još prije dvadesetak godina uočava kako ateizam ili antiklerikalizam prelaze u „mentalitet pluralizma“, zbog čega dolazi do relativizacije vrijednosti, što nadalje dovodi do krize istine.¹² Potreba prilagođavanja svijetu, smatra Jurčević, nikako ne isključuje vlastitu posebnost, dapače, jača svijest o samome sebi, jamčeći lakše usklađivanje s drugima. Ovakva samozumljiva predodžba u dnevno-političkome kontekstu često se prikazuje obrnutom. Kulturni identitet Jurčević određuje kao duboku svijest oko vrijednosti koje čine neku kulturu, naglašavajući da ga

⁸ Usp. *Isto*, 274.: „After a prolonged and controversial debate, the EU Parliament voted not to include a reference to Europe’s ‘Judeo-Christian’ heritage in the ‘EU Constitution’.“

⁹ Usp. *Isto*, 267.

¹⁰ Usp. *Isto*, 268. Iako se autorica pozicionira na strani „novog europskoga identiteta“, ne ustručava se postaviti pitanje „od milijun dolara“: Što je Europa i što je njezin identitet? („While Europe is divided between those that support the European project and those that see it as a failure, neither camp has been able to answer the ‘million Euro’ question: what is Europe? The question of Europe’s identity – and specifically the future identity of Europe – is a political question of the greatest importance if there is to be a Europe ‘to come’.“, 274-275). Europe, dakle, nema bez identiteta. Problem s uspostavljanjem europskog identiteta primijećen je i ranije, a temeljna poteškoća prepoznata je u ambivalentnom odnosu Europe prema vlastitoj povijesti. Usp. Dario Čepo, Od nacionalnoga k supranacionalnom: europski identitet i Europska unija, *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Zagreb, 2010., 71-79.

¹¹ Marijan Jurčević, Nacionalni i hrvatski identitet u europskoj zajednici, *Riječki teološki časopis*, 24 (2004.) 2, 326.

¹² *Isto*, 327.

postmoderni relativistički pristup nastoji prikazati „varijabilnim i usklađujućim prema nekoj internacionalnoj realnosti“, te da on nije pitanje moći, nego kolektivne svijesti.¹³ Govoreći o svom (kršćanskom) umjetničkom nadahnuću, isto zamjećuje i Kuzma Kovačić:

„Kršćanska slobodna misao, kršćanska duhovna sloboda i vedrina najvrjedniji je doseg tzv. zapadne civilizacije, kulture i umjetnosti, što antika nije poznavala, jer je tad čovjekom još vladao strah. Čudim se, stoga, da je i dan-danas, s velikom i otvorenom opasnošću novog totalitarizma, tj. globalizma (...), da je umjetnost kršćanskog nadahnuća zazorna, čak i manje vrijedna za premnoge intelektualce koji se predstavljaju upravo zaštitnicima čovjekove slobode!“¹⁴

Suvremeni teorijski pogledi u izgradnji nacionalnoga kulturnoga identiteta ističu značenje struktura moći, upozoravajući na njihov potencijal u oblikovanju kulturnoga identiteta. Kulturne se politike stvaraju u prostoru političke moći koja bitno utječe na ono što se želi učvrstiti kao kulturni identitet određene zajednice. Određenje i oblikovanje identiteta, međutim, složenije je od kulturnoga brendiranja, obuhvaća i kolektivnu svijest, a kršćanski identitet nadilazi prostor kulturnih politika. Vjeran Katunarić¹⁵ navodi da su brojne teorije o kulturi postavile dijagnozu, ali nisu dovele do jasnoga definiranja kulture. Međutim, čini se da većina definicija o kulturi i identitetu sadrži u sebi predodžbu o identitetu kao izvoru smisla i iskustva naroda.¹⁶

2. KULTURNI IDENTITET I KULTURNE POLITIKE

Usmjerenost društvenih i humanističkih znanosti na koncept identiteta rezultirala je mnoštvom definicija i oblikovanjem mnoštva (pod)vrsta identiteta. Brojne se definicije slažu oko razlikovne uloga identiteta: po identitetu smo jedinstveni, on nas razlikuje od drugih.

¹³ Isto, 329.

¹⁴ Kuzma Kovačić, Vjera i umjetničko djelo, *Globalizacija i identitet*, KATMA, Zagreb, 2004., 215-216.

¹⁵ Postavljanjem pitanja, „Što, dakle, učiniti da bi se došlo do složene ali ipak logički povezane definicije kulture?“, Katunarić je ukazao na složenost koncepta i razgranatost teorija o kulturi koje je teško objediniti jasnom definicijom: „... definicija u sebi nosi golemu naslagu različitih značenja umjesto uredno posložene slike kulturne zbilje.“ Usp. Vjeran Katunarić, *Lica kulture*, Biblioteka Antibarbarus d. o. o., Zagreb, 2007., 6-7. Slično se može primijeniti i na koncept identiteta.

¹⁶ Usp. Manuel Castells, *Moć identiteta*, Golden marketing, Zagreb, 2002.

2.1. Odrednice identiteta

Irena Musa ukupnost suvremenih društvenih promjena svodi na zajednički nazivnik neodređenosti, nepredvidivosti, kaotičnosti, što se odražava i na teškoće u znanstvenome usustavljanju pojma identiteta i specifičnosti kulturnoga identiteta. Ipak, autorica kulturni identitet određuje njegovom povezanošću s kulturom koja se shvaća kao ukupno naslijeđe pojedinca i društvenih skupina kojima pojedinac pripada. To se kulturno naslijeđe temelji na običajima, normama ponašanja, vrijednostima, jeziku i sl. Kulturni identitet ne znači nužno i etnički, ali je uvijek povezan sa zajednicom, bilo da govorimo o osobnome, bilo o društvenome kulturnome identitetu.¹⁷ Nikola Skledar¹⁸ ističe vezu nacionalnoga i kulturnoga identiteta, smatrajući ih sintezom „materijalnih i duhovno-kulturnih tvorevina i djelatnosti“ koje određenoj skupini nude odgovore na važna pitanja i jamči im posebnost u odnosu na druge. Kulturni identitet, između ostaloga, definira se kao dio nacionalnoga identiteta, ono što nam daje osjećaj pripadnosti nekoj zajednici,¹⁹ što određuje način na koji narod ili etnička skupina izgrađuju sliku o sebi te se predstavljaju drugima. Marijan Jurčević primjećuje kako Krist sjedinjuje univerzalno i individualno – evanđeoska poruka nadilazi kulture i različitosti, a istovremeno je uvijek upućena konkretnome čovjeku obilježene određenoj kulturom i vlastitim identitetom.²⁰

Govoreći o kulturnome identitetu, Ann Milne navodi određenja nekolicine autora: osjećaj povezanosti pojedinca s određenom kulturnom grupom (Bennett), kompleksni klaster različitih čimbenika, od osjećaja pripadnosti, pozitivnoga vrednovanja, uključenost u aktivnosti povezane s grupom (Phinney), djelovanja važna za život pojedinca, društveno oblikovane aktivnosti usklađene s normama i vrijednostima zajednice (Nasir and Saxe).²¹ Milne se dotiče i prihvaćanja vlastitoga kulturnoga identiteta. Iako se autorično

¹⁷ Usp. Irena Musa, Kulturni identitet i globalizacijski procesi, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 5 (2009), 269.

¹⁸ Nikola Skledar, Etničnost i kultura, *Kultura, etničnost, identitet*, Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 47.

¹⁹ Usp. Iva Hraste-Sočo, *Hrvatska – nacija kulture*, Leykam international, Zagreb, 2013., 22.

²⁰ Marijan Jurčević, Nacionalni i hrvatski identitet u europskoj zajednici, *Riječki teološki časopis*, 24 (2004.) 2, 333.

²¹ Ann Milne, Cultural Identity, *Coloring in the White Spaces: Reclaiming Cultural Identity in Whitestream Schools* 513 (2017.), <https://www.jstor.org/stable/45136368>, 48.

istraživanje odnosi uglavnom na višekulturne zajednice, naglašava se važnost prepoznavanja i prihvaćanja vlastitoga kulturnoga identiteta, što nadalje utječe na odnos prema kulturnome identitetu drugih – pojedinac je otvoren prema drugome tek ako se ne osjeća marginaliziranim unutar svoje zajednice/kulture.²²

2.2. Predstavljanje kulturnoga identiteta

Kultura ima važnu ulogu u jačanju ugleda neke države te u poticanju prema boljemu razumijevanju njezinih vrijednosti, „kultura je nedjeljiva od identiteta: u mnogim slučajevima, kultura se može definirati kao vanjski izričaj identiteta“.²³ Svijest o kulturnome identitetu uključuje i pozitivno predstavljanje, odnosno brendiranje zemlje/naroda/kulture svijetu. Simon Anholt²⁴ u brendiranju vidi mogućnost isticanja nacionalnih, regionalnih i lokalnih identiteta, čime im se omogućuje prepoznatljivost na globalnome tržištu. Nikola Skledar²⁵ simbole smatra duhovnom tvorbom čije je značenje duhovni sadržaj koji određuje pojmove i pojave te ih drži nužnima za određivanje kulturnih identiteta. Temeljnim simbolima identiteta zajednice, među ostalim, određuje i religijsku pripadnost.

Iz govora Irene Musa o globalizaciji zaključuje se da kulturna hegemonija moćnih nameće kulturne politike koje se globalno prihvaćaju, dobrovoljno ili prisilno. No, to ne znači da ipak ne postoji prostor za promoviranje vlastitoga kulturnoga identiteta. Konceptom kulturnoga identiteta posljednjih su se desetljeća u nas, među ostalima, bavili Božo Skoko i Iva Hraste-Sočo, prvenstveno u kontekstu predstavljanju Hrvatske u svijetu. Kulturu prepoznaju kao jedinstvenu odliku države i njezin istinski identitet. Skoko²⁶

²² „It is not realistic to expect Puerto Rican students in New York City to have a strong allegiance to U.S. national values or deep feelings for dying people in Afghanistan if they feel marginalized and rejected within their community, their school, and in their nation-state“, Banks prema Ann Milne, *Cultural Identity, Coloring in the White Spaces: Reclaiming Cultural Identity in Whitestream Schools* 513 (2017.), <https://www.jstor.org/stable/45136368>, 50.

²³ Matarasso i Landry prema Iva Hraste-Sočo, *Hrvatska – nacija kulture*, Leykam international, Zagreb, 2013., 21.

²⁴ Simon Anholt, *Konkurentan identitet. Novo upravljanje markama država, gradova i regija*, M PLUS d. o. o., Zagreb, 2009.

²⁵ Nikola Skledar, *Etničnost i kultura, Kultura, etničnost, identitet*, Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 41-50.

²⁶ Usp. Božo Skoko, *Kakvi su Hrvati?: ogledi o hrvatskom identitetu, imidžu i neiskorištenim potencijalima*, Fokus komunikacije, Zagreb, 2016., 47-51.

je, međutim, pesimističan kada promatra način kako Hrvatska izgrađuje svoju kulturni identitet, osobito zbog ignoriranja nacionalnih simbola koje smatra vrlo važnima u izgradnji nacionalnoga identiteta.

2.3. Književnost i kulturni identitet

Kanonska književnost, a i samo kršćanstvo nositelji su određeno-ga vrijednosnoga sustava. Iza „institucionalizirane književne priče“, kakva je odabir tekstova u čitankama ili odabir književnih tekstova koji će biti na popisu lektire kao posrednika u prenošenju znanja i kompetencija koji proizlaze iz temeljnih obrazovnih dokumenata, uvijek je i neka „vrijednosna“ priča. Književnost tako odražava određeni vrijednosni sustav, odnosno potrebu za određenim modelom identifikacije. Ti su modeli promjenjivi, ali uvijek podrazumijevaju skup afirmativnih vrijednosti prema određenoj zajednici ili određenom vrijednosnome sustavu. Tu činjenicu često potvrđuju analize čitanaka u različitim povijesnim i društvenim kontekstima. Kao ilustrativni primjer može poslužiti diplomski rad Michelle Mandić²⁷ u kojemu su analizirane identitetske odrednice u čitankama iz Hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi u trideset godina samostalnosti Republike Hrvatske, od 1991. do danas. Autorica primjećuje kako je u čitankama iz prvoga desetljeća samostalnosti, od 1991. do 2001., naglašena potreba za izgradnjom neovisnoga hrvatskoga kulturnoga identiteta u odnosu na jugoslavenski identitet. To je vidljivo u postupnom otklonu od tekstova pisaca iz bivše zajedničke države u korist hrvatskih pisaca. Redovito se pojavljuju tekstovi koji izravno upućuju na hrvatsku književnu tradiciju kao na temelj kulturnoga identiteta. Tekstovi religijske tematike prvenstveno se osvrću na najveće kršćanske blagdane, Božić i Uskrs, ne izbjegavajući pri tom izravno spominjanje Isusa Krista. U drugome desetljeću, od 2001. do 2010., književnim tekstovima koji se odnose na najvažnije kršćanske blagdane priključuju se tekstovi koji su posvećeni i drugim tradicijama koje su s blagdanima usko povezane kao što su pokladni običaji, ali i onima koje se tek u novije vrijeme pokušavaju pozicionirati kao dio toga korpusa (Valentinovo, Dan planeta Zemlje). Iz danoga pregleda moguće je zaključiti kako autori hrvatskih čitanaka oblikovanje i učvršćivanje vlastitoga kulturnoga identiteta nastoje pozicionirati unutar svjetskih (europ-

²⁷ Usp. Michelle Mandić, *Hrvatska književna baština u starijim i novijim čitankama od 1. do 4. razreda*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Split, 2023.

skih) kulturoloških gibanja. Važne identitetske odrednice pronalaze unutar kršćanske tradicije. Autorica, međutim, na primjeru odabranih tekstova primjećuje blagi otklon u smjeru sekularističkoga pristupa kršćanskim blagdanima, što se najčešće očituje kao usmjerenost na općeljudske vrijednosti ili blagdanske običaje, uz češće izostavljanje religijskih obilježja. U trećem desetljeću, od 2011. do 2021., udžbenici, zaključuje Mandić, zadržavaju pozitivan odnos prema hrvatskim tradicijskim blagdanima i običajima koji ih prate, ali se u odabiru tekstova nastavlja blagi otklon u smjeru sekularističkoga pristupa kršćanskim blagdanima.

2.4. Nacionalne i kršćanske vrijednosti u temeljnim obrazovnim dokumentima

Određeni vrijednosni sustav odražavaju i temeljni obrazovni dokumenti. U *Okviru nacionalnoga kurikuluma* i *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*²⁸ vidljivo je da se promiče afirmativan odnos prema nacionalnim i nadnacionalnim kulturnim i identitetskim odrednicama. Tako stoji da je jedna od vizija osposobiti za djelovanje u zajednici pojedince svjesne „vlastitoga nacionalnoga identiteta, čiji je važan sastavni dio jezik, izgrađenoga pozitivnog odnosa prema očuvanju i razvoju materijalne i nematerijalne baštine Republike Hrvatske“.²⁹ Među kulturno-identitetskim odrednicama, dakle, ističe se nacionalni i kulturni identitet koji se temelji na očuvanju jezika, materijalne i nematerijalne baštine te na očuvanju vlastitoga identiteta u globaliziranome svijetu. Kršćanstvo se, međutim, kao dio kulturnoga i nacionalnoga identiteta, ne spominje. U određenju svrhe učenja i poučavanja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik, između ostaloga, navodi se „spoznavanje vlastitog, narodnog i nacionalnog jezično-kulturnog identiteta“.³⁰ Nadalje, neki su od ishoda učenja jačanje nacionalnoga identiteta i pripadnosti narodu i državi upoznavanjem i njegovanjem

²⁸ Usp. *Okvir nacionalnoga kurikuluma*, 2016., <http://www.kurikulum.hr/wp-content/uploads/2016/02/ONK-18.2-POPODNE-2.pdf> i *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*, 2019., <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>, 7, 11, 12.

²⁹ *Isto*, 11., usp. 12.

³⁰ Usp. *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*, 2019., <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>.

kulturno-povijesne baštine.³¹ Čitanje i upoznavanje književnosti hrvatskoga naroda, kulturnoga i civilizacijskoga kruga kojemu pripada, prepoznaje se kao ono što učenicima omogućuje stjecanje književnoga znanja, književne kulture i kulturnoga identiteta.³²

Središnjim obrazovnim dokumentima proizašlima iz *Cjelovite kurikularne reforme* (2019.), *Okviru nacionalnoga kurikuluma* te *Kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*, ne može se prigovoriti da nacionalnu notu ne uzimaju u obzir. Nacionalni identitet dio je obrazovno-odgojnih ishoda, najčešće prikazan u suodnosu s materinskim jezikom i kulturnom baštinom. Materijalna i kulturna baština, međutim, unutar obrazovnih dokumenata ostaje općenit pojam, bez isticanja temeljnih odrednica koje ju izgrađuju. S obzirom na to da je kršćanstvo jedna od najznačajnijih odrednica hrvatskoga kulturnoga identiteta, a osobito s obzirom na tendencije spomenute u prethodnome poglavlju, očekivalo bi se da će se prema kršćanstvu kao važnoj odrednici u izgradnji hrvatskoga kulturnoga identiteta zauzeti jasan stav, no to u obrazovnim dokumentima ne dolazi do izražaja. Malo je, stoga, u njima govora o nacionalnim simbolima, važnim nacionalnim blagdanima i praznicima, a, posljedično, kršćanski (katolički) identitet kao neizostavni dio kulturnoga identiteta, gotovo da se i ne spominje. Inzistiranje na osobnome identitetu u svojoj naravi ne bi trebalo biti postavljeno u suprotnost prema nacionalnome, jer se osobna egzistencija uvijek ostvaruje u nekom sveobuhvatnijem obliku društvene zajednice:

„Osobna ljudska prava ne mogu se odvojiti od kolektivnih – nema tih apstraktnih prava pojedinca koja bi on mogao ostvariti izvan sudjelovanja s okolinom, s društvom u svim njegovim prirodnim strukturama. Svaki pokušaj razdvajanja je najčešće indikacija ili neshvaćanja ili želje za manipuliranjem tim sada tako često zloupotrebjavanim pojmom ljudskih prava. Redukcijom na isključivo osobna prava zapravo se ona ukidaju. Sjetimo se samo pokušaja da se u totalitarizmu često proklamirane vjerske slobode redefiniraju na ‚pravo pojedinca‘, na njegovu privatnu stvar, osobnu, izoliranu vjeru, bez ikakvih širih socijalnih implikacija, što zapravo vodi do negacije svake religije, i samim time ukida slobodu vjere pojedinca.“³³

Ipak, stječe se dojam da se osobni identitet prikazan u temeljnim obrazovnim dokumentima želi prikazati upravo takvim – odvojenim od zajednice, privatnim, intimnim koji je sam sebi svrha i samostalno opstaje.

³¹ Usp. *Isto*.

³² Usp. *Isto*.

³³ Usp. Marijan Šunjić, *Sačuvati hrvatski nacionalni identitet*, 2003. <http://www.rifin.com/gosti-stranica/82-marijan-unji-sauvati-hrvatski-nacionalni-identitet>.

Udžbenički standard slično se odnosi prema pitanju nacionalnog i kulturnog identiteta.³⁴ Uz institucionalnu paradigmu, u oblikovanju kulturnoga identiteta pojedinca presudna je uloga učitelja, no toga nisu svi učitelji svjesni³⁵ pa ponekad ne prepoznaju mogućnosti koje im se o tom pitanju otvaraju.

3. KRŠĆANSKE TEME U ČITANKAMA OD 1. DO 8. RAZREDA

U ovomu će se poglavlju analizirati čitanke za Hrvatski jezik u osnovnoj školi, od prvoga do osmoga razreda. Najprije će se predstaviti izdavačka kuća Alfa, potom Naklada Ljevak, potom izdavačka kuća Profil Klett i na kraju Školska knjiga.

3.1. Prvi razred

Sve izdavačke kuće u čitankama za prvi razred objavljuju tekstove vezane za najveće kršćanske blagdane – Božić i Uskrs te za blagdan svetoga Nikole. Izuzetak je izdavačka kuća Alfa³⁶ koja, uz navedeno, objavljuje i tekst povezan s blagdanom Svi sveti. Metodički oblikovani zadatci za obradu pjesme *Dušni dan* Milana Radića uključuju kršćanski karakter blagdana. Pitanje *O kojem se danu govori u pjesmi?*, vrlo je konkretno te ostavlja malo mogućnosti za izbjegavanje razgovora o kršćanskome značaju toga blagdana. Nekoliko dodatnih pitanja koja se odnose na hrvatski paremiološki korpus i pitanje smrti bližnjih, kompleksno je i nadilazi kognitivne mogućnosti djeteta prvoga razreda (primjerice, zadatak da se objasni značenje izreke *Žuti žutuju, a crveni putuju.*). Pjesma *Božićna čestitka* Jure Karakaša sadrži kršćanske motive (anđeo, Bog), a metodički su zadaci usmjereni na razgovor o Božiću i na blagdane drugih kultura (*Razgovarajte o Božiću u razredu. Kako se Božić slavi u tvojoj obitelji? Ako slaviš neki drugi blagdan, pričaj o njemu.*). Zadatak *Razgovarajte o Božiću u razredu* uključuje kršćanski karakter Božića. Književni tekst *Veselimo se Uskrsu* Marije Novak sadrži tradicija-

³⁴ *Pravilnik o udžbeničkom standardu te članovima stručnih povjerenstava za procjenu udžbenika i drugih obrazovnih materijala*, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_9_196.html (21. 4. 2024.)

³⁵ Usp. Ann Milne, *Cultural Identity, Coloring in the White Spaces: Reclaiming Cultural Identity in Whitestream Schools* 513 (2017.), 47-67. <https://www.jstor.org/stable/45136368>.

³⁶ Dunja Pavličević-Franić, Vladimira Velički, Katarina Aladrović Slovaček, Vlatka Domišljanović, *Čitam i pišem 1. Hrvatska čitančica: radna čitanka za prvi razred osnovne škole*, Alfa, Zagreb, 2022.

Ini motiv blagoslivljanja hrane, ali ne dotiče se biti Uskrsa, Kristova uskrsnuća, što je karakteristično za većinu tekstova uskrsne tematike.

U čitanci Naklade Ljevak³⁷ tekst *Sveti Nikola* Ankice Svirač usmjeren je prema temi darivanja, ali se ne dotiče kršćanskoga karaktera toga blagdana, odnosno lika svetoga Nikole. Slično je i s tekstom *Ususret Božiću* Mirne Grbec koji se koristi kršćanskim motivima oprosta i spasenja, vjere, mira, nade i ljubavi. Usprkos potencijalu teksta metodička je obrada usmjerena na način slavljenja Božića te uključivost drugih kultura. Pitanje *Kako u obitelji slavite Božić?* pruža mogućnost širokoga raspona tema, ali i mogućnost izbjegavanja razgovora o kršćanskome karakteru blagdana. Način interpretacije književnoga teksta ovisi o učitelju, no kod pitanja zatvorenoga tipa manja je mogućnost izbjegavanja razgovora o konkretnim činjenicama o kršćanskim blagdanima. Uskrsna tematika obrađena je u tekstovima *Zaboravljivi zeko* Jadranke Čunčić-Bandov i u tekstu *Uskrsno jutro* Tamare Vrbanović. Uskrs se izrijeком spominje, a interpretacija obaju tekstova uključuje razgovor o pripremi za Uskrs i darivanju pisanica.

Izdavačka kuća Profil Klett³⁸ metodičkom obradom pjesme *Bijeli Božić* Drage Britvića nudi dobar primjer pitanja koja zahtijevaju jasan, precizan odgovor i uključuje kršćanski karakter Božića: *Što se slavi na Božić? Istraži kako ljudi slave Božić. Kako se Božić slavi u tvome kraju? Slavite li Božić u svome domu? Koje blagdane slavite u svojoj obitelji? Kako se pripremate za te blagdane?* Isti nakladnik uz božićne blagdane nudi dodatni lirski tekst *Sveta tri kralja* Marije Radić koji sadrži vrlo jasne kršćanske motive (zvijezda repatica, Isus Krist). Etimologija imenice Božić objašnjava se sintagmom „mali Bog“, a uz pjesmu su istaknuti konkretni podaci o blagdanu Sveta tri kralja: „Blagdan Sveta tri kralja slavi se 6. siječnja. U Hrvatskoj je običaj na blagdan sv. Lucije, 13. prosinca, posijati pšenicu u posudice. Kad nikne i naraste, stavlja ju se pod okićenu jelku.“ U nastavku je i referiranje na pripadnike drugih vjeroispovijesti: „U Hrvatskoj žive pripadnici drugih vjera. Istraži koje blagdane slave.“ Tri su književna teksta posvećena Uskrsu, ali je interpretacija svijuu usmjerena na sadržaj teksta i uskrsne običaje te se ne dotiču biti Kristova uskrsnuća.

³⁷ Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja (2. svezak). Hrvatska početnica za 1. razred osnovne škole*, Ljevak, Zagreb, 2019.

³⁸ Vesna Budinski, Martina Kolar Billege, Gordana Ivančić, Vlatka Mijić, Nevenka Puh Malgorski, *Trag u priči 1 (1. dio)*, Profil Klett, Zagreb, 2022.

Izdavačka kuća Školska knjiga³⁹ metodičkom obradom ponuđenih tekstova bliža je sekularističkome pristupu i uopćenim pitanjima koja uz kršćanske blagdane veže općeljudske vrijednosti nade, ljubavi i dobrote, izbjegavajući izravno pojašnjavanje značenja kršćanskih blagdana. Iznimka je igrokaz *Zaposlena koka* Gordane Benić-Huđin napisan kao razgovor koke i pijetla o pripremi uskrsnih jaja. U tome tekstu Uskrs se izriječkom spominje.

3.2. Drugi razred

Na sličan način kao i u prvome razredu, u drugome razredu izdavačka kuća Alfa⁴⁰ nudi tekst povezan s blagdanom Svi sveti (*Studen* Aljoše Vukovića), metodički ga poprativši konkretnim pitanjima koja jasno ukazuju na kršćanski karakter toga blagdana: *Što je Dušni dan? Zašto na taj dan na groblju trepere svijeće?*. Nadalje, kao i u prvome razredu, slijede tekstovi vezani za blagdan svetoga Nikole (igrokaz J. Čunčić-Bandov, *Nikolinje*) te za Božić (*Božićna uspavanka* Tina Kolumbića). Metodički oblikovani zadatci ne osvrću se na sam blagdan sv. Nikole, nego na pitanje povjerenja s kojim je povezan sadržaj teksta (ključno je pitanje smije li se svima vjerovati i kako reći ne). Iako se u pjesmi Tina Kolumbića izriječkom spominje Božji Sin te su prisutni jasni kršćanski motivi (motiv štalice i zvijezde nad štalicom), metodička su pitanja usmjerena na analizu sadržaja, bez izravnih pitanja o smislu Božića. Tekstove povezane s vjerskim blagdanima redovito prate i pitanja usmjerena na kulturnu raznolikost; primjerice: *Ako slaviš neki drugi vjerski blagdan, razgovaraj o njemu sa svojim prijateljima u razredu*. Ovo pitanje implicira prethodni razgovor o Božiću, tako da je moguće pretpostaviti da autori čitanaka razgovor o Božiću podrazumijevaju. Književni tekstovi uskrsne tematike u čitanci izdavačke kuće Alfa često su igrokazi s likovima simboličkih uskrsnih figura. U igrokazu *Uskrsni zeko i koka* Sanje Kireta izriječkom se spominje Uskrs (*Koke se sve sada trude/Da jaja u gnijezdu što više bude./Uskrs stiže – sve je bliže!*), a (dodatni) metodički zadaci tiču se Uskrsa. Nude se sljedeća pitanja: *Što su uskrsna jaja? Istraži kako se u raznim krajevima naše zemlje ukrašavaju uskrsna jaja. Kad slavimo Uskrs? Kakav je blagdan Uskrs? Ako slaviš neki drugi vjerski blagdan, opiši*

³⁹ Sonja Ivić, Marija Krmpotić, *Pčelica 1 (1. dio). Radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2020., i Sonja Ivić, Marija Krmpotić, *Pčelica 1 (2. dio). Radna početnica hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2020.

⁴⁰ Tamara Turza-Bogdan, Vladimira Velički, Slavica Pospiš, *Čitam i pišem 2. Radna čitanka iz hrvatskoga jezika za drugi razred osnovne škole*, Alfa, Zagreb, 2022.

kako ga slaviš. U tekstu *Uskrsna zečja prepirka* Nevenke Videk metodička su pitanja usmjerena na boje.

Naklada Ljevak⁴¹ donosi tekst *Nikolinjska priča* Tamare Vrbanić s temom simboličkoga, skromnoga darivanja. Jedan od metodički oblikovanih zadataka upućuje na istraživanje običaja u vrijeme došašća, a uz tekst je istaknuto da se 6. prosinca slavi blagdan svetog Nikole koji je bio biskup, zaštitnik djece i pomoraca. U samome tekstu jedan od likova, odgojiteljica u vrtiću, djeci je pričala o svetom Nikoli. Iako metodički zadatci ne upućuju na legendu o svetom Nikoli, u metodičkome pristupu ponuđena su prikladna mjesta za osvrt na legendu. O blagdanu Božića govori tekst *Božićna tišina* Višnje Anić i Vande Čižmek, koji tematizira Badnju večer, obiteljski odlazak u crkvu obuhvaćajući niz kršćanskih motiva (jaslice, bor, svetost, Marija, Djetešce na slami) te Isusa Krista koji šalje poruku: „Pogledajte bebu Isusa. Na današnji dan on svima šalje božićnu poruku... O tome što možemo napraviti da bi naša obitelj bila sretnija, i da bi svijet bio ljepši, i bolji...“⁴² Metodički zadatci također upućuju na razgovor o božićnim običajima te usporedbu s načinom na koji ih obilježavaju prijatelji. Jedan zadatak izravno upućuje na biblijski tekst (*Ispričaj što se zbilo u božićnoj noći prema biblijskoj priči*). Nadalje, nudi se pjesma *Polnoćka* Josipa Balaška te pjesma *Časni koledari* Otona Župančića, obje u sličnome ključu usmjerene na karakteristične kršćanske motive (aleluja, svijeća, badnja slama, zvana, repatica, Božji raj, jaslice, zornica, Herod) i u metodički oblikovanim zadacima upućene na tradiciju slavljenja Božića, ali i blagdana onih koji Božić ne slave. Glavni lik u proznome tekstu *Uskrsni gost* Vere Zeminuć karakteristično za razrednu nastavu, uskrsni je zeko. Uz tekst stoji pojašnjenje: „Uskrs – kršćanski blagdan, uskrsnuće Isusa Krista od mrtvih“. Dva se metodički oblikovana pitanja izravno osvrću na blagdan Uskrsa: *Koji blagdan se približava u priči? Što slavimo na Uskrs?*

Izdavačka kuća Profil Klett⁴³ donosi tekst *Sveti Nikola* Tamare Vrbanić, tekst *Sveta noć* Ljubice Kolarić Dumić, te tekst *Božićni običaji* (*Narodni običaji tijekom godine*) iz knjige *Upoznajmo kultur-*

⁴¹ Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja 2* (2. svezak). Hrvatska početnica za 2. razred osnovne škole, Ljevak, Zagreb, 2020.

⁴² *Isto*, 33.

⁴³ Vesna Budinski, Martina Kolar Billege, Gordana Ivančić, Vlatka Mijić, Nevenka Puh Malgorski, *Trag u priči 2* (1. dio), Profil Klett, Zagreb, 2023., i Vesna Budinski, Martina Kolar Billege, Gordana Ivančić, Vlatka Mijić, Nevenka Puh Malgorski, *Trag u priči 2* (2. dio), Profil Klett, Zagreb, 2023.

nu baštinu, urednika Martina Tunukovića. U središtu je teksta o sv. Nikoli koncept dobrote, ali se pitanjem *Prisjetite se priče o svetome Nikoli i ispričajte je.* otvara mogućnost kršćanske interpretacije teksta. Stvaralačka pitanja također su usmjerena na općeljudski koncept dobrote. Tekst Ljubice Kolarić Dumić obiluje kršćanskim motivima (jaslice, štalica, slamica, dijete, anđeo, Božji Sin, Marija, Josip, Isus), a metodička su pitanja također jasno usmjerena na kršćanski karakter blagdana: *Što se slavi na Božić? Zašto se taj blagdan zove Božić? Kako se zovu Isusovi roditelji? Koje božićne običaje njeguje tvoja obitelj?* Nadalje, razgovor se proširuje na blagdane koji se slave u obiteljima učenika te na popratne običaje vezane za te blagdane. Tekst *Božićni običaji* također se jasno osvrće na kršćansku (katoličku) tradiciju osvrtnom na motiv slame, Badnjaka, polnoćke, božićnih pjesama, jabuke božićnice, kruha *letnice*, božićnoga ručka. Komentari uz tekst potiču na istraživanje ukupnosti kulturne materijalne i duhovne baštine: narodnih običaja, zavičajnoga govora, narodnih priča, legenda, narodnih nošnji, plesova, nakita i sl. Izdavačka kuća Profil Klett donosi dva teksta o pisanicama (*Pisanice* Barice Galac, *Tvrdoглава braća jajoglava* Nade Sabadi). Niti jedan s ni sadržajno, ni metodičkim pitanjima za interpretaciju književnoga teksta, ne dotiče značenja Kristova uskrsnuća.

Čitanka Školske knjige⁴⁴ donosi tekst *Sveti Nikola* Mladena Pokića. Metodički oblikovanim zadatkom *Tko je bio sveti Nikola? Istraži i saznaj.* upućuje se na kršćanski karakter teksta. Tekst *I zgrade i nezgrade* Nataše Lambevske te igrokaz *Božićni ukras* Jadranke Čunčić-Bandov nisu popraćeni metodičkim oblikovanim zadacima usmjerenima na značenje Božića, ali motiv Badnje večeri ostavlja učitelju dovoljno prostora na usmjeravanje interpretacije prema značenju blagdana. Uskrsna tematika obrađena je u samo jednome tekstu, *Uskrsni medo* Jadranke Čunčić-Bandov. Glavni su motiv uskrsne pisanice, u metodički oblikovanim zadacima nema značajnijega osvrta na blagdan Uskrsa.

3.3. Treći razred

U trećemu razredu izdavačka kuća Alfa⁴⁵ za blagdan sv. Nikole nudi tekst *Zahvalna cipela* Stjepana Lice. Jedan od metodičkih zadataka odnosi se na kršćansku legendu o svetome Nikoli sljede-

⁴⁴ Marija Krmpotić, Sonja Ivić, *Zlatna vrata 2. Čitanka i hrvatski jezik u drugom razredu osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2017.

⁴⁵ Tamara Turza-Bogdan, Vladimira Velički, Slavica Pospiš, *Čitam i pišem 3. Radna čitanka iz hrvatskoga jezika za treći razred osnovne škole*, Alfa, Zagreb, 2022.

ćim pitanjima: *Je li ti poznata legenda u kojoj se govori tko je i kakav je bio sveti Nikola? Saznaj je i ispričaj u razredu.* U tekstu *Božićne želje* Tamare Vrbanović tema je Djed Božićnjak, a božićna želja dječaka Marka božićno je zajedništvo. Jedan se metodički zadatak odnosi na razgovor o božićnim i novogodišnjim blagdanima u vlastitoj obitelji putem ključnih pitanja: *Tko sudjeluje u pripremi? Što pripremate? Kako provodite vrijeme? O čemu obično razgovarate? Čega se igrate? Podsjeća li te miris nečega na drage ljude?* Tekst *Bakine čarolije* Ksenije Grozdanić tematizira tradicionalno bojenje uskrasnih pisanica. Metodički zadaci odnose se na razgovor o pripremanju za Uskrs. Nadalje, postavljaju se konkretna pitanja: *Nazivaš li taj blagdan Vuzem, Vazam, Vaskrs ili nekako drukčije? Kako ga obilježavate?* Tekst *Uskrсна zečja prepirka* Nevenke Videk igrokaz je u kojemu likovi zečica i krave raspravljaju kojom će bojom obojiti pisanice. Metodički su zadatci usmjereni na prepirku i rješavanje sukoba te na izradu pisanica, bez izravnoga osvrta na blagdan Uskrsa.

Naklada Ljevak⁴⁶ donosi tekst *Eto svetog Nikole* Zlatka Špoljara te tekst *Božićno vrijeme* Božidara Prosenjaka. U čitanci se zadržava kontinuitet iz drugoga razreda, tekstovi su kršćanski orijentirani. U Prosenjakovoj pjesmi tako se izravno kaže: „Božić je veliki dan:/Gospodin Bog s nama/slavi svoj rođendan!“,⁴⁷ a u pitanjima se upućuje na kršćanski karakter blagdana, na značenje Božića i Isusa Krista kao središnje osobe blagdana te na svetog Nikolu kao kršćanskoga svetca (*Zamisli da si na Isusovom rođendanu. Koji bi mu poklon donio? Napiši u bilježnicu poruku ili čestitku za malog Isusa./O životu svetog Nikole postoje brojne legende. Pronađi i prepisi jednu od njih.*). Uskrs je obilježen ulomkom iz dječje Biblije, *Kako je Isus uskrsnuo*. Tekst je popraćen kratkim navodom o Bibliji, a metodička su pitanja usmjerena na običaje vezane za proslavu Uskrsa. Značajan je naglasak stavljen na blagdane drugih religija (judajzma i islama), kao i na način na koji ateisti obilježavaju blagdane (*Neki ljudi nisu vjernici. Ne pripadaju niti jednoj vjerskoj zajednici. Oni u svojim obiteljima slave neke posebne događaje i uživaju u obiteljskim okupljanjima.*). Ipak, naglašena je svijest o vlastitoj kulturi i religiji pa

⁴⁶ Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja 3 (1. svezak). Udžbenik za Hrvatski jezik u 3. razredu osnovne škole*, Ljevak, Zagreb, 2020., i Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja 3 (2. svezak). Udžbenik za Hrvatski jezik u 3. razredu osnovne škole*, Ljevak, Zagreb, 2020.

⁴⁷ Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja 3 (1. svezak). Udžbenik za Hrvatski jezik u 3. razredu osnovne škole*, Ljevak, Zagreb, 2020., 94.

se spominju i običaji kakav je hvarska procesija *Za Križen* s UNESCO-ova popisa nematerijalne kulturne baštine.

Čitanka izdavačke kuće Profill Klett⁴⁸ donosi tekst *Božićna priča* Sanje Pilić koja sekularistički uključuje božićne motive, ne osvrćući se na kršćansku bit. Teksta o Uskrsu nema.

U čitanci izdavačke kuće Školska knjiga⁴⁹ nudi se tekst *Krampus* Nade Iveljić. Metodička su pitanja usmjerena na sadržaj teksta. U pjesmi *Veliko čudo za mali bor* Denisa Mazura jasno se spominju nazivi božićnih blagdana, Badnjak i Božić, a metodičkim se zadatcima analiza sadržaj teksta te običaje drugih kultura zadatcima: *Ako ne slaviš Božić, reci nešto o blagdanima koje slavi tvoja obitelj*. Dodatni metodički zadatci usmjereni na ekološka pitanja. Tekst Maje Flego, *Podijelite sreću*, započinje pisanjem božićne čestitke, a dalje se Božića ne dotiče, nego se sadržaj razvija u smjeru razmatranja pitanja sreće. Tekst *Sanjin Božić* Sanje Pribić također je usmjeren na općeljudsku temu darivanja i dijeljenja s drugima koja jest dio božićnoga duha, ali je i primjer tekstova koji odabirom sekularističkih tema izbjegavaju usmjeravanje prema kršćanskome karakteru Božića. Uskrsna tematika obrađuje se u tekstu *Uskrsna zečja prepirka* Nevenke Videk. Interpretacija teksta usmjerena je na razgovor o rješavanju sukoba. U istraživačkome metodičkome dijelu učenike se potiče na istraživanje uskrsnih običaja zavičaja.

3.4. Četvrti razred

U četvrtome razredu izdavačka kuća Alfa⁵⁰ donosi pjesmu *Božić* Zvonimira Baloga u kojoj je evidentna kršćanska (katolička) usmjerenost teksta, osobito u motivu oca na koji se prirodno nadovezuju tradicijski motivi obiteljskoga okupljanja s djedom na čelu koji izgovara tradicijsku zdravicu. Na to su usmjereni i metodički oblikovana pitanja: *Obilježavate li božićne blagdane u svojoj obitelji? Ispričaj kako to činite. Saznaj kako su se u prošlosti obilježavali božićni*

⁴⁸ Saša Veronek Germadnik, Maja Križman Roškar, Miroslava Velić, Ulita Pociđić, *Nina i Tino 3. Udžbenik hrvatskog jezika za treći razred osnovne škole (1. dio)*, Profil Klett, Zagreb, 2020., i Saša Veronek Germadnik, Maja Križman Roškar, Miroslava Velić, Ulita Pociđić, *Nina i Tino 3. udžbenik hrvatskog jezika za treći razred osnovne škole (2. dio)*, Profil Klett, Zagreb, 2020.

⁴⁹ Sonja Ivić, Marija Krmpotić, *Zlatna vrata 3. Integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole (1. dio)*, Školska knjiga, Zagreb, 2023., i Sonja Ivić, Marija Krmpotić, *Zlatna vrata 3. Integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u trećem razredu osnovne škole (2. dio)*, Školska knjiga, Zagreb, 2023.

⁵⁰ Tamara Turza-Bogdan, Slavica Pospiš, *Čitam i pišem 4. Radna čitanka iz hrvatskoga jezika za četvrti razred osnovne škole*, Alfa, Zagreb, 2022.

blagdani u tvom zavičaju. Uskrсни blagdani predstavljani su tekstem *Dječje uskršne igre* Tina Kolumbića i tekstem *Umišljeno jaje* Ivanke Borovac. Metodička pitanja u prvome tekstu usmjerena su na motiv igre, izbjegnuto je izravni razgovor o Uskrsu. Drugi je tekst također usmjeren prema tradicijskome običaju ukrašavanja uskršnih jaja. Nema spomena Uskrsa ni u pjesmi ni u metodički oblikovanim pitanjima. Pitanja su usmjerena na suvremenu praksu bojenja jaja te na aktualna ekološka pitanja: *Ako oslikavaš uskršna jaja, opiši kako (kojim postupcima) i čime (kojim bojama). Znaš li koji su ekološki prihvatljivi načini bojenja jaja?*

U četvrtome razredu u čitanci se Naklade Ljevak⁵¹ obilježava i blagdan Svi sveti tekstem *Ulica krizantema* Nikoline Bošnjak. Upućuje se na poznata hrvatska groblja (Mirogoj i Gradsko groblje u Varaždinu), izrijeком se spominje blagdan Svi sveti kao dan sjećanja na pokojne. Kao i u prethodnim čitankama iz iste serije, upućuje se i na obilježavanje spomendana mrtvih u drugim kulturama. Za razliku od čitanaka iz iste serije u prethodnim razredima, tekstovi o svetome Nikoli i Božiću manje su religijski obilježeni (*Detektiv Dinko spašava svetog Nikolu* Ivanke Borovac, strip *Božićno druce* te fotopriča o Božiću), izuzev testa *Polje milosrđa* Ivane Brlić-Mažuranić u kojemu se izravno spominje Božić u liku Isusa Krista koji daruje siromašne u slavu Oca svoga. Uz tekst stoji i definicija Božića, ali lišena kršćanskoga duha (*Božić je blagdan milosrđa, dobrote, dijeljenja s bližnjima.*). Uskrс je obilježen pjesmom *Uskršno jutro* Dinka Bilića Tusana s izravnim aluzijama na Kristovo uskrsnuće: „U jednom bljesku Božje moći,/Ruši se krhko prijestolje smrti:/I veliki pobjednik Krist, blistajući rajskim sjajem,/radosno gleda novu, otkupljenu zemlju.“⁵² Cijeli je ulomak posvećen pojašnjenju o blagdanu Uskrsa koje uključuje kršćanski karakter s osvrtom na druge kulture te o uskrsnome doručku. U četvrtome razredu nailazimo i na tekst *Majka Tereza Zvonimira Baloga* koji njezino djelovanje povezuje s molitvom i Svetim pismom (*Snagu za svoje djelovanje crpla je u Svetom pismu i molitvi. Ubrzo nakon smrti proglašena je sveticom.*)⁵³

⁵¹ Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja 4 (1. svezak). Udžbenik za Hrvatski jezik u 4. razredu osnovne škole*, Ljevak, Zagreb, 2021., i Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja 4 (2. svezak). Udžbenik za Hrvatski jezik u 4. razredu osnovne škole*, Ljevak, Zagreb, 2021.

⁵² Ante Bežen, Marija Turk Sakač, Gordana Vuglec, Gordana Miota Plešnik, *Radost čitanja i pisanja 4 (2. svezak). Udžbenik za Hrvatski jezik u 4. razredu osnovne škole*, Ljevak, Zagreb, 2021., 64.

⁵³ *Isto*, 23.

Nakladnička kuća Profil Klett⁵⁴ o najvećim kršćanskim blagdanima donosi sljedeće tekstove: *Priča o Nikoli* Mirjane Milanović, *Božićna čestitka* prema knjizi *Blagdani djetinjstva* Maje Gabelica-Šupljika i Mirjane Milanović, *Božićno drvce Božićevih* Katarine Čeliković, *Najljepši zimski blagdani (Božić, Nova godina, Bogojavljenje – Tri kralja)* Rolanda Breinterbacha i Joachima Schäda, *Božić* Dragutina Domjanića, *Ususret Uskrsu* Marije Novak te *Najdraži Uskrs* Milana Radića. Oba su teksta uskrsne tematike izrazito kršćanski intonirana. Svojim sadržajem jasno upućuju na kršćanski karakter blagdana te sadrže karakteristične kršćanske motive (Cvjetnica, korizma, zvona itd.). Metodička pitanja jasno se osvrću na značenje blagdana i uskrsne običaje: *Što je korizma? Kako se ljudi ponašaju u korizmi? Kako se zove tjedan prije Uskrsa? Kojim danom počinje Veliki tjedan? Čemu su se djeca pred Uskrs osobito radovala?*, uključujući i uskrsne običaje drugih europskih naroda. Kršćanski svjetonazor zamjetan je i u metodičkoj obradi tekstova božićne tematike; Božić se spominje kao blagdan Isusova rođenja.

U čitanci izdavačke kuće Školska knjiga⁵⁵ dva su teksta božićne tematike; tekst *Cipele svetog Nikole* Nedjeljke Lupis te tekst *Hrvatski Božić* Josipa Prudeusa. Tekstovi sadrže kršćanske motive, u drugome se izriječkom spominje Krist i Bogočovjek, a pitanja za metodičku obradu omogućuju razgovor o kršćanskome karakteru blagdana. Uskrsu je posvećen tekst *Uskrsni običaji* Smilje Kursar Pupavac, a metodički zadatci usmjereni su prema kršćanskome karakteru blagdana.

3.5. Peti razred

U čitanci izdavačke kuće Alfa⁵⁶ tekst je o svetome Nikoli *Sveti Mikula* Vlaste Juretić. Metodički oblikovani zadatci obuhvaćaju i kršćanski karakter blagdana zahtijevajući od učenika da odgov-

⁵⁴ Vesna Budinski, Martina Kolar Billege, Gordana Ivančić, Vlatka Mijić, Nevenka Puh Malogorski, *Trag u priči 4 (1. dio). Radni udžbenik hrvatskoga jezika za 4. razred osnovne škole*, Profil Klett, Zagreb, 2023., i Vesna Budinski, Martina Kolar Billege, Gordana Ivančić, Vlatka Mijić, Nevenka Puh Malogorski, *Trag u priči 4 (2. dio). Radni udžbenik hrvatskoga jezika za 4. razred osnovne škole*, Profil Klett, Zagreb, 2023.

⁵⁵ Sonja Ivić, Marija Krmpotić, *Zlatna vrata 4. Integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole (1. dio)*, Školska knjiga, Zagreb, 2023., i Sonja Ivić, Marija Krmpotić, *Zlatna vrata 3. Integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu osnovne škole (2. dio)*, Školska knjiga, Zagreb, 2023.

⁵⁶ Ante Bežen, Lidija Vešligaj, Anita Katić, Kristina Dilica, Ina Randić-Đorđević, *Hrvatska riječ 5. Čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole*, Alfa, Zagreb, 2019.

ore na pitanja *Tko je sveti Mikula u našim običajima i kad se slavi njegov blagdan?*. Nadalje se učenike upućuje da u svoje pripovijedanje uvrste sve što znaju o sv. Mikuli i Krampusu iz priča, legenda i pjesama koje su čuli. Zadatak se dodatno produbljuje usmjeravanjem učenika na istraživanje razlika između Djeda Mraza ili Djeda Božićnjaka i svetoga Nikole te na blagdane i običaje s kojima su povezani. U pjesmi Dragutina Domjanića Božić je povezan s nacionalnim identitetom, a dodatno se pojašnjava kako sam naziv blagdana odražava Božje ime. U ulomku *Hrabra Kajsa* Astrid Lindgren tematiziraju se plemenita djela, a *Uskrsno jutro* katoličkoga pisca Alekse Kokića izravno se osvrće na Krista. Na tome je tragu oblikovan i jedan od metodičkih zadataka (*Kako zamišljate Krista iz pjesme?*). Uz pjesmu stoji objašnjenje: „Uskrs je najveći kršćanski blagdan. Uskrsnuti znači oživjeti, ustati iz groba.“.

Čitanka Naklade Ljevak⁵⁷ u poglavlju *Identitet i multikulturalnost* ne donosi ni jedan tekst kršćanske tematike, a u čitanci se pojavljuje samo tekst *Polje milosrđa* Ivane Brlić-Mažuranić koje se značajnije ne osvrće na sam blagdan Božića. Nema teksta uskrsne tematike.

Čitanka za peti razred izdavačke kuće Profil Klett⁵⁸ donosi nekoliko tekstova o Božiću: *Zdenac mudraca* Selme Lagerlöf koji u metodičkim zadacima obuhvaća kršćanske elemente, ulomak o tradicionalnim božićnim običajima, *U sobu je ušao bor* Grigora Viteza koja se povezuje s novogodišnjom tradicijom. U čitanci nema tekstova uskrsne tematike.

U čitanci Školske knjige⁵⁹ tri su teksta božićne tematike: *Lijek za srce* Stjepana Lice, u kojemu se, pismom glavnoga lika, djevojčice Anice, upućenoga Isusu, šalje istinska kršćanska poruka o darivanju sebe drugome, *Božićna priča* Charlesa Dickensa s temom unutarnje promjene te *Polje milosrđa* Ivane Brlić-Mažuranić temeljeno na narodnome pripovijedanju o malom Božiću koji blagoslovom nagrađuje milosrđe siromašne obitelji.

⁵⁷ Mirjana Jukić, Slavica Kovač, Iverka Kraševac, Dubravka Težak, Martina Tunuković, Martina Valec-Rebić, *Hrvatska čitanka 5*, Ljevak, Zagreb, 2019.

⁵⁸ Diana Greblički-Miculinić, Dijana Grbaš Jakšić, Krunoslav Matošević, *Petica. Čitanka iz hrvatskoga jezika za peti razred osnovne škole*, Profil Klett, Zagreb, 2020.

⁵⁹ Anita Šojat, *Snaga riječi 5. Hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2020.

3.6. Šesti razred

Izdavačka kuća Alfa⁶⁰ u svojoj čitanci za šesti razred donosi tekst *Sveta noć* Selme Lagerlöf i *Dobrodošlica Božiću* Božice Jelušić. U tekstu Božice Jelušić izravno se spominju Božić, ponoćka, dobra djela, iščekivanje Gosta (Spasitelja), božićni običaji, dijete iz Betlehema itd. Dodaje se i hrvatska usmena (narodna) pjesma *Radujte se narodi*. Uz blagdan Uskrsa ponuđen je tekst iz starije hrvatske književne baštine, *Uskrs* Ive Kozarčanina, koji uključuje kršćansku tradiciju odlaska u crkvu i izravno spominjanje Uskrsa.

U čitanku naklade Ljevak⁶¹ uvrštena je također pjesma Božice Jelušić *Dobrodošlica Božiću*; interpretacija je usmjerena na osobni doživljaj Božića, a stvaralački zadatci na izradu božićnih ukrasa i na razgovor o božićnim običajima. Književnih tekstova uskrsne tematike nema.

U tematskom dijelu naslovljenome *Otkrij svoju baštinu* čitanke izdavačke kuće Profil Klett⁶² ne spominju se ni Božić ni Uskrs, ali stoji tekst *Perunovo svetište na Učki* Tomislava Matića koji je moguće povezati s kršćanstvom.

U čitanci Školske knjige⁶³ tekst je *Dobrodošlica Božiću* Božice Jelušić koji su ponudile i izdavačke kuće Alfa i Naklada Ljevak, s kršćanskim motivima i krovnom temom pripreme za Božić te pitanjima usmjerenima na smisao Božića. Čitanka ne sadrži tekstove uskrsne tematike.

3.7. Sedmi razred

Novinski članak *Koji Božić da vam čestitam?* Nine Raspudića⁶⁴ govori o trima razinama Božića: komercijalnoj, tradicijskoj i vjerskoj. Zanimljivo je da se u novinskome članku suprotstavljaju kršćanski i komercijalni pristup Božiću koji postoji i bez Isusa Krista, čime je vješto realiziran ishod o uvažavanju različitosti, ali i

⁶⁰ Anita Katić, Kristina Dilica, Lidija Vešligaj, Dalia Mirt, *Hrvatska riječ* 6, Alfa, Zagreb, 2020.

⁶¹ Mirjana Jukić, Slavica Kovač, Iverka Kraševac, Dubravka Težak, Martina Tunuković, Martina Valec-Rebić, *Hrvatska čitanka* 6, Ljevak, Zagreb, 2020.

⁶² D. Greblički-Miculinić, Krunoslav Matošević, Lidija Sykora-Nagy, Dejana Tavas. *Šestica*, čitanka iz hrvatskoga jezika za šesti razred osnovne škole, Profil Klett, Zagreb, 2020.

⁶³ Anita Šojat, *Snaga riječi* 6, *Hrvatska čitanka za šesti razred osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2021.

⁶⁴ Anita Katić, Dalia Mirt, Lidija Vešligaj, *Hrvatska riječ* 7, Alfa, Zagreb, 2020., 82.

istaknut kršćanski karakter Božića. U tekstu *Božić u Šapudlu* Pavla Pavličića⁶⁵ neki su metodički zadatci usmjereni na božićne običaje i njihovo značenje u emocionalnome svijetu pojedinca. Pisac tako kaže: „i ja sam znao, da to nije obična slama, nego da je simbolična i nekako posvećena. Bila je tu zato što se Isus rodio, na slami, i zato je sve bilo tako lijepo...“. Na božićnu slamu nastavlja se motiv božićnoga kruha, triju svijeća, crvene bijele i plave, žita uvezanoga trobojkom, okupljanja obitelji uz pjesmu i sl. Blagdan Uskrsa tematizira se u pjesmi *Na Cvjetnicu* Stijepa Mijovića Kočana u kojoj se spominje tradicija umivanja cvijećem, a stvaralački su zadatci usmjereni na teme *Uskrs u mome kraju* i *Hrvatska uskrsna lirika*. U čitanci je i antologijska pjesma religijskoga karaktera *Molitva na putu* A. B. Šimića. U čitanci izdavačke kuće Ljevak⁶⁶ izostavljeni su tekstovi o kršćanskim blagdanima.

U tematskome dijelu čitanke izdavačke kuće Profil Klett⁶⁷ naslovljenome *Povezani smo nevidljivim silama* prisutne su reference na jezik, domovinu, ali ne i na kršćanstvo. U čitanci Školske knjige⁶⁸ također nema tekstova koji se referiraju na temeljne kršćanske blagdane.

3.8. Osmi razred

U čitanci izdavačke kuće Alfa⁶⁹ tekst je Ksavera Šandora Dalskoga uz koji stoje metodički oblikovana pitanja o tradicijskim običajima u ulomku pripovijetke *Na Badnjak*. Stvaralački zadatci usmjereni su na obilježavanje Badnjaka nekad i sad te na raspravu o tome kako potaknuti mlade na njegovanje tradicijskih božićnih običaja. Božićni motivi (slama, bijeli stolnjak, obredne božićne pjesme, djed) prisutni su u pjesmi *Bijeli se ravnicu plodna* Vanje Radauša. Sličnoga je karaktera i pjesma *Božić u gradu* Luke Paljetka koja se osvrće na hrvatske tradicijske božićne pjesme: „Slava Bogu na visini/ljudima na zemlji mir!/Rođen Spas je cijelog svijeta!/Noć je tiha, noć je sveta (...)/Na slamici Isus mali/u malenoj

⁶⁵ Anita Katić, Dalia Mirt, Lidija Vešligaj, *Hrvatska riječ* 7, Alfa, Zagreb, 2020., 89.

⁶⁶ Mirjana Jukić, Slavica Kovač, Iverka Kraševac, Dubravka Težak, Martina Tunuković, Martina Valec-Rebić, *Hrvatska čitanka* 7, Ljevak, Zagreb, 2020.

⁶⁷ Diana Greblički-Miculinić, Krunoslav Matošević, Lidija Sykora-Nagy, Dejana Tavas, *Sedmica. Čitanka iz hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole*, Profil Klett, Zagreb, 2020.

⁶⁸ Anita Šojat, *Snaga riječi* 7, *Hrvatska čitanka za sedmi razred osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2020.

⁶⁹ Dalia Mirt, Anita Katić, Lidija Vešligaj, *Hrvatska riječ* 8, Alfa, Zagreb, 2022.

leži štali (...)/Kolendari pjesmu svoju/ulicama Grada poju: „Dobra večer, ode, ode./nazdravlje vam Badnjak dođe!“.⁷⁰ Usporedba dviju pjesama, interpretacija i popratni zadatci usmjereni su prema božićnim običajima, upućuje se učenike na antologiju *Hrvatska božićna lirika* Božidara Petrača; potiče se na zajedničko čitanje. Na suvremeni kontekst proslave Božića te na istraživanje popularnih božićnih pjesama upućuje se usporedbom pjesama *White Christmas* Irvinga Berlina i *Bijeli Božić* Saše Lošića. Prva rečenica u novinskome članku *Ovo jaje za ljubav se daje*⁷¹ je: „Uskrs ili Nedjelja uskrsnuća Gospodinova (lat. *Dominica in Resurrectione Domini*) najvažniji je kršćanski blagdan. Zasniva se na temeljnoj vjerskoj istini po kojoj je Bog Isusa treći dan uskrisio od mrtvih.“. Pjesma *Vuzem Dragutina Domjanića* izravno se osvrće na bit Uskrsa spominjanjem prepoznatljivih kršćanskih motiva (Svetstvo, Presveti oltarski sakrament, Maša (Misa), crkva, blagoslov hrane, molitva, Božji blagoslov).

U čitanci *Naklade Ljevak*⁷² nema tekstova koji se referiraju na kršćanske blagdane Božić i Uskrs, niti drugih tekstova religiozne tematike.

Čitanka izdavačke kuće Profil Klett⁷³ u poglavlju *Kad je najteže, u sebi otkrij najbolje*, sadržava dvije pjesme o predodžbi Boga, pjesmu *Nadeni Bog* A. B. Šimića i pjesmu iz zbirke *Gitanjali*, Rabin-dranatha Tagorea. Metodički zadatci potiču na razgovor o vlastitoj religiji i njezinoj ulozi u životu pojedinca.

U čitanci *Školske knjige*⁷⁴ također je uvršten tekst *Na Badnjak* Ksavera Šandora Đalskoga, ali je njegova interpretacija usmjerena na hrvatski običaj odlaska u lov na Badnjak. U metodički oblikovanome zadatku zahtijeva se od učenika da izdvoje rečenice u kojima je naglašen smisao blagdana i narodnih običaja te da se izdvoji narodni običaj iz vlastitoga kraja koji bi htio sačuvati od zaborava.

⁷⁰ Dalia Mirt, Anita Katić, Lidija Vešligaj, *Hrvatska riječ* 8, Alfa, Zagreb, 2022., 95.

⁷¹ Dalia Mirt, Anita Katić, Lidija Vešligaj, *Hrvatska riječ* 8, Alfa, Zagreb, 2022., 262-263.

⁷² Mirjana Jukić, Slavica Kovač, Iverka Kraševac, Dubravka Težak, Martina Tunuković, Martina Valec-Rebić, *Hrvatska čitanka* 8, Ljevak, Zagreb, 2021.

⁷³ Diana Greblički-Miculinić, Krunoslav Matošević, Lidija Sykora-Nagy, Dejana Tavas, *Osmica. Čitanka iz hrvatskoga jezika za sedmi razred osnovne škole*, Profil Klett, Zagreb, 2020.

⁷⁴ Julijana Levak, Iva Močibob, Jasmina Sandalić, Ida Pettö, Ksenija Budija, *Hrvatski bez granica* 8. *Integrirani udžbenik hrvatskoga jezika i književnosti u osmome razredu osnovne škole (1. dio)*, Školska knjiga, Zagreb, 2021.

U drugome dijelu iste čitanke⁷⁵ ulomak je iz Marulićeve *Judite*, a metodički oblikovana pitanja usmjerena su na odnos autora prema Bogu, no ne produbljuje se razgovor o kršćanskome Marulićevu nadahnuću. Nema tekstova koji tematiziraju Uskrs. U drugoj čitanci Školske knjige⁷⁶ uvršten je *Hvalospjev ljubavi* svetoga Pavla, *Judita* Mire Gavrana i biblijski tekst o Juditi te tekst *Što ću danas?* pape Ivana XXIII. Svi tekstovi sadrže religijsku komponentu te se mogu dovesti u vezu s kršćanstvom (katoličanstvom), no metodička pitanja uglavnom ne idu u tome smjeru, zadržavajući se na razini sadržaja i poruke, bez razmatranja biblijskoga konteksta. Poruka ljubavi također se ne dovodi u suodnos s Kristovim zapovijedima ljubavi, niti se tekst kontekstualizira unutar same Biblije. U tekstu pape Ivana XXIII. jedno od metodičkih pitanja glasi: *Što je potrebno činiti za život duše?* Glavna su tema dobra djela, no metodička pitanja nigdje se ne referiraju na kršćanstvo.

ZAKLJUČAK

Od kršćanskih se tema u većini čitanaka za Hrvatski jezik u osnovnoj školi ponajviše spominju najveći kršćanski blagdani Božić i Uskrs, blagdan svetoga Nikole te nešto rjeđe blagdan Svi sveti.

Tekstovi su prilagođeni uzrastu, a pristup kršćanskim temama vidljiv je u odabiru tekstova kao i u načinu metodičke obrade, odnosno interpretacije književnoga teksta. Iako bi rezultate bilo zanimljivo prikazati i kvantitativno, kvalitativna analiza upućuje na dva pristupa interpretaciji književnih tekstova kršćanske tematike: (1) naglašavanje njihova kršćanskoga (katoličkoga) karaktera i (2) sekularistički pristup koji kršćanska obilježja stavlja u drugi plan, ističući općeljudski karakter kršćanskih blagdana. Potonji je vidljiviji u tekstovima koji se odnose na Uskrs, kada se češće izuzima osvrtanje na stvarno značenje toga blagdana (Isusovo uskrsnuće, koncept žrtve). U višim razredima osnovne škole uvrštavaju se kanonski tekstovi biblijske tematike ili religijskoga sadržaja, ali često se ne dovode u izravnu vezu s kršćanstvom.

U pojedinih izdavača vidljiv je kontinuitet u pristupu religijskim sadržajima. S druge strane, neki izdavači u ponekim svojim izdanjima pokazuju svijest o kulturološkoj važnosti kršćanstva, dok

⁷⁵ Julijana Levak, Iva Močibob, Jasmina Sandalić, Ida Pettö, Ksenija Budija, *Hrvatski bez granica 8. Integrirani udžbenik hrvatskoga jezika i književnosti u osmome razredu osnovne škole (2. dio)*, Školska knjiga, Zagreb, 2021.

⁷⁶ Anita Šojat, *Snaga riječi 8. hrvatska čitanka za osmi razred osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 2021.

se u drugim svojim izdanjima značenje kršćanstva gotovo u potpunosti zanemaruje. Zanimljivo je da su religijske teme općenito manje zastupljene u višim razredima osnovne škole, baš kada bi se o njima moglo razmišljati na složenijoj razini, dok je referiranje na kršćanske blagdane redovito zastupljeno u nižim razredima, ali često kao osvrt na tradicijske običaje, manje na religijsku komponentu blagdana.

Rezultati istraživanja ukazuju na to da u čitankama materinskoga jezika ne postoji jedinstveni pristup u odnosu prema kršćanskim temama, odnosno da je često učiteljima prepušteno da samostalno odabiru kako će pristupiti tumačenju tekstova kršćanske tematike. Temeljem navedenoga nameće se pitanje doživljava li se u okviru suvremenih kulturnih i obrazovnih politika kršćanstvo kao neizostavan dio hrvatskoga kulturnoga identiteta. S obzirom na postavljeni cilj istraživanja, zaključiti o značaju kršćanskoga identiteta u nastavi Hrvatskoga jezika, odnosno o ulozi kršćanskoga identiteta u kreiranju hrvatskoga (kulturnoga) identiteta, analiza čitanaka materinskoga jezika ukazuje na to da kršćanstvo nije jasno artikulirana odrednica hrvatskoga kulturnoga i književnoga identiteta, da se govor o kršćanstvu, riječima Olivera Jurišića, sve češće svodi na „govor o osobi, pojedincu, slobodi, ali bez govora o kršćanstvu“, odnosno da se prema kršćanskoj komponenti hrvatskoga književnoga i kulturnoga identiteta često postavlja ravnodušno.

CHRISTIAN THEMES IN CONTEMPORARY CROATIAN READERS IN ELEMENTARY SCHOOL

Abstract

The paper analyses the representation of Christian themes and the approach to their interpretation in Croatian readers in elementary school published by four Croatian publishing houses. As Christian identity is a formative segment of Croatian literature and culture, it should be permanently recognized and nurtured not exclusively as a religious, but also as a cultural phenomenon. The theoretical approach is based on contemporary theories about cultural identity and its significance, its formation in the space of political power, which also includes the educational system.

The analysis shows that the Christian identity in Croatian readers for all eight classes of elementary school is mostly reflected

in the texts related to the two most important Christian holidays, Christmas and Easter, although some readers do not even mention them. Those that do, either emphasize the Christian character or reflect a secularist approach that puts Christian characteristics in the background, thus highlighting the universal human values of Christian holidays. Such an approach points to unclearly defined determinants of the Croatian cultural and literary identity and at the same time indicates neglect and indifference towards its Christian component.

Key words: reading book, Christianity, cultural identity, Croatian language teaching